

**Csabrendek, Bazsi, Dabronc, Hetyefő, Hosztót, Sümegprága, Szentimrefalva,
Veszprémgalsa, Zalaerdőd, Zalagyömörő, Zalaszegvár községek
településrendezési eszközei**

ZALAGYÖMÖRŐ KÖZSÉG TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI

I.SZABÁLYOZÁSI TERV

II./2.KÖTET ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

ALÁÍRÓLAP

MEGRENDELŐ: Csabrendek Települési Önkormányzat, az érintett önkormányzatokkal együttműködésben

Székhelye: 8474 Csabrendek, Árpád u. 4.
Képviseli: Turcsi József polgármester

TERVEZŐ: KASIB Mérnöki Manager Iroda Kft.
Székhelye: 1181 Budapest, Tiborc u. 6.
Műterem: 1184 Budapest, Üllői út 374.
Képviseli: Zajovics András ügyvezető

Vezető/irányító tervező: Zajovics András ügyvezető
okl. építőmérnök
okl. városi közlekedési szakmérnök
okl. városép.-városgazd. szakmérnök
vezető településrendező tervező
TT1 01-4075/01, K1d-1

Felelős tervező: Fejős László
okl. építészmérnök

Tervezők: Vári Attila
településmérnök

Régészet: Defender Bt
6000 Kecskemét, Botond u. 3.

Pintér László
régész

A kulturális örökségvédelem és a természeti értékek fejezet: Az épített és természeti örökség értékléltára a Marcal forrásvidékén c. anyag felhasználásával készült. (Megbízó: Sümeg Térségi Önkormányzatok Területfejlesztési Társulása)

Szerzők: Miklósi-Sikes Csaba
művelődéstörténész

Jávor Károly
tájrendező mérnök

Sain Mátyás
tájrendező mérnök

Erő Zoltán
építész

Konzulensek: Sebestyén József
építész, főtanácsos

Dr. Koppány Tibor
építész

Dr. Lővei Pál
művészettörténész

Ábrahám Levente
PhD. zoológus

Szabados Zsuzsanna
Térségmenedzser

Budapest, 2004. augusztus

ZALAGGYÖMÖRŐ KÖZSÉG TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI

TARTALOMJEGYZÉK:

I. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VIZSGÁLATA

1. Falutörténet
2. Légifotók
3. Régészeti örökség
4. Településkép és utcaképek
5. Településszerkezet és területhasználat
6. Településkarakter
 - 6.1. Általános építészettörténeti adatok
 - 6.2. Római katolikus temető
 - 6.3. Térplasztika, egyházi (Kökeresztek és szobrok)
 - 6.4. Térplasztika, világi (emlékművek, emléktáblák)
7. Helyi építészeti örökségek
8. Természeti örökségek vizsgálata – táj és természetvédelem
9. A vizsgálat készítésekor hatályos védettségek
10. Az örökségi értékek elemzése
11. Területhasználat és területállapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében
12. Régészeti vizsgálat

II. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK

1. Szabályozási Terv javasolt kulturális örökségvédelme
 - 1.1. Javasolt kulturális örökségvédelem
 - 1.2. Az Országos műmelékekhez tartozó műemléki környezet
2. A Szabályozási Terv javasolt táj- és természetvédelme

3. Történeti településhálózati következmények
4. Táji, természeti hatások
5. Népesség, életmód, társadalom, kultúra változása
6. Régészeti változtatási szándékok

III. HATÁSELEMZÉS SZÖVEGES ÉS ÁBÁRZOLT FORMÁBAN A KÜLÖNBÖZŐ HATÁSTERÜLETEK KIJELÖLÉSÉVEL

1. Történeti településhálózati következmények
2. Táji és természeti hatások
3. Településkép feltárulásának változásai
4. Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutatthatóságának, vagy pusztulásának lehetőségei
5. Történeti térbeli rendszerek alakulása
6. Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében
7. Folyamatok irány, visszafordíthatósága
8. Kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

I. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VIZSGÁLATA

1. Falutörténet

Lakosság száma: 536 fő (2000)

Belterülete: 58 ha.

Külterülete: 795 ha.

Műemlék: 5356: Római katolikus templom. Barokk, 1728-1750.

Tít: Szt. Kereszt megtalálása. Búcsú: máj. 3.

Sümege szomszédságában, dombhátra telepedett község. Gyömörő helységnév bizonyára pusztára személynévből keletkezett magyar névadással, a Zala előtag a megyei hovatartozásra utal. Legkorábban nemesek nevében a 14. század végén találkozunk vele. Írásban legkorábban, 1432-ben említik, az 1600-as évek elejéig Kis-, és Nagygyömörőből áll a település. Ez időtáj olvadt eggyé a két település. (1424: Gemere; 1480: Gyemerew; 1542: Felsew Gyemerew, Alsó Gyemerew, Kys Gyemerew; 1558: Gyewmewrew; 1600: Gömöreö; 1623: Geomeoreo; 1684: Nagi és Kis Geömörö).

A középkorban túlnyomó részben a róla elnevezett Gyömörői nemzetség tagjai birtokolják, őket vezetik különböző címeken ismételt birtokban. A település egy részét a 15. századig Ukkgyömörőnek hívták, valószínűleg azért, mert ebben az időben az Ukki család is birtokos volt a faluban. Később ez a név már nem fordult elő.

Gyömörő a középkortól nemesi falu. Ezen a tényen nem változtat az sem, hogy 1542-ben egy egész kis részét, 2 portáját jobbágyok lakták. Ezen esetet leszámítva a díkajjegyzékekben paraszt lakossága nem fordul elő. 1542-ben Gyömörőnek két részét írják össze, Alsó- és Felsőgyömörét, az előbbi 6, az utóbbit 8 nemes lakja. Ez egy eseten kívül Alsógyömörő nevét nem találjuk többé, Felsőgyömörőről is csak egy esetben, 1602-ben. Megmaradnak a Kis- és Nagy névalakok, amelynek helyébe lép a 18. századtól a Gyömörő megnevezés. A két település ez időre teljesen összeolvadt és a megkülönböztetésre többé nem volt szükség. A Kisgyömörő különben máig ismeretes dűlőnév. Gyömörő részei egyetlen közigazgatási egységet képeznek már a 16-17. században is.

A község teljes határát nemesek és agilisok birtokolják. 1696-ban Nagygyömörő nemesi falu, míg Kisgyömörő nincs a jegyzékben, valószínű azért, mert ekkor pusztára. 1699-ben 17 gyömörői nemes és 3 agilis szerepel az összeírásban. 1828-ban a helyzet hasonló, a falu társadalma nemesekből és kúriális zsellérekéből áll. A nemesek életére alig maradtak adatok. A 16-17. században számuk csökken, de 1720 után újabb nemesek tűnnek fel a faluban, 1770-ben 11 újonnan beköltözött nemes tartanak számon és 1828-ban már 33 nemes családot írnak össze. Az 1859. évi tagosítási birtokkönyv szerint 225 család kezén van a teljes határ, amely a közös erdővel együtt 3.187.259 négyszögöl. Két nagyobb birtokos Kisfaludy Dénes és Kozáry László volt.

Határa termékeny, megtermi a búzát is. A legelő és az erdő kevés, ezért legelőt a szomszéd településektől bérelnek. Gyümölcsstermesztésnek hagyományai vannak, amelyről már 1669-ben olvasunk. Saját határában szőlő és malom nincs.

A török időket a falu is megszenvedte. 1561-ben Kisgyömörő pusztá, 1566-ban Nagygyömörő is lakatlan. Fizeti a török adót 1564 óta, 1629-ben 40 forintot. A 16-17. századokban a lakott helyek között szerepel, szintűgy a 18- században is. 1711-ben 11 gazda halt meg az akkor dúló pestisjárványban. 17120 után a falu népesedése egyenletes ütemben fejlődik. 1770-ben 74 családok írnak össze, akik közül kuriális zsellér 48 árendás, extraszeriális zsellér 26 család. Az utóbbiak között van 11 újonnan befogadott nemes, 3 cigány, a többi urasági és községi pásztor, továbbá egy napszámos és 1 kereskedő.

Gyömörő lakossága magyar és katolikus hitű. A zsellérek szabadmenetelt élveznek. Egyháza Csabrendek filiálája, 1785-ben Gógánfával írják össze. Nyírlak pusztá és Lak prédiüm is hozzá tartozik 1984-ig (!), ekkor Sümeghez csatolják. 1785-ben Gyömörő a nagyobb települések közé tartozik, 118 lakóháza, 724 lakosa van. Nagyszámú nemes él a faluban, férfi népességéből 82-en élvezik a nemesi előjogokat. Az 1828-as nemesi összeírásban 96 nemességét igazoló férfi (32 család) szerepel. A 19. században legnagyobb birtokosai Söjtöri Ferenc és Tarányi Ferenc voltak, utóbbinak a környékbeli községekre is kiterjedő birtokának központja Nyírlakon volt. 1895-ben a Tarányi birtok 830 kh volt. 1935-ben mindössze két 100 kh feletti birtokot tartottak nyilván az összesen 494 birtokból. 1945-ben a községben 419 kh-at osztottak ki, ebből 149-es jutottak mezőgazdasági területhez. A tsz 1949-ben alakult Béke néven. Ez egy év működés után feloszlott, majd 1959-ben Aranykalász néven újraalakult, 1963-ban egyesült a gógánfai tsz-el, 1975-től a sümegi mgtsz-hez tartozott, 1992-ben feloszlott.

Zalagyömörő 1950-től tartozik Veszprém megyéhez. 1966-tól a sümegi, azt követően a tapolcai járáshoz került. A tanácsok megalakulásáig a gógánfai körjegyzőséghez tartozott. 1950 – 1960 között önálló tanácsa működött. Ekkor a Sümeg-Sümegprága közös tanácshoz csatolták. 1984-től a gógánfai közös tanács községe lett, 1990-től önkormányzatot választott.

A falu 1947-ben kapott villanyt, 1987-ben vízvezetékes ivóvizet, 1997-ben vezetékes gázt. 1959-ben épült a 300 férőhelyes kultúrház, 1962-ben az orvosi rendelő épülete.

2. Településfényképek légi fotók

Térképek. 2000.

Forrás: Földmérési és Térképészeti Intézet. Budapest. XIV. Bosnyák tér 5.

atónai felmérés

s:
rténeti Intézet és Múzeum, Budapest.
ptár.
al Aufnahmkarte von Ungarn, B IX. a

rás:
dtörténeti Intézet és Múzeum. Budapest.
képtár.

rás:
dmérési és Térképészeti Intézet
lapest. XIV. Bosnyák tér 5.

Légi felvételek.
Fotó: Karl Paulini (2002).

3. Régészeti örökség

A középkori Gyömöre nevével – nemesi név formájában – már a XIV. század végén találkozunk. A XV. század elején Ukgyömöre néven említik. Holub József szerint ez a név nem jelent külön falut, hanem csak Gyömörének Ukk felőli részét. A régészeti adatok alapján azonban úgy látszik: két Gyömöre létezett. Ezt igazolják a törökkori rovásadó-összeírások is, amelyek Alsó- és Felsőgyömörét, illetőleg Kisgyömörét rendszeresen megkülönböztették. 1542-ben Kisgyömörén 2 adófizető telek volt.

Nyilvántartott lelőhelyek.

1. lelőhely

A sümegi műút és a Marcal-patak találkozásától É-ra, a patak jobb partját kísérő, enyhén kiemelkedő dombon jellegtelen őskori cserepet, kovadarabot találtunk, melyek jellegtelenek ugyan, de az egyik nagyobb méretű edénytöredék (pelyvás soványítása miatt) nagy valószínűséggel sorolható az újkőkori vonaldíszes kerámia körébe. Az ugyanitt talált későközépkori jellegű edénytöredékek pontosabban nem keltezhetők. A föld alatt rejtőző települési maradványok korát és jellegét további kutatások nélkül nem lehet meghatározni.

2. lelőhely

A község K-i szélét átszelő kis patak alacsony dombok között fut a Marcal felé. A domb D-i tövében egy másik, ÉK felől folyó kis vízer teszi dúsfüvű legelővé a lapályos ártéri területet. A vízfolyások közötti domb tetején, kb. 100 X 20 m-es felületen eléggé szétszórta silexdarabokat és őskori edények töredékeit találtuk. A díszítetlen edénycserepek pontosabb korhatározásra nem alkalmasak, az őskori telep helyét azonban megmutatják. Ugyanitt nagyobb felületen nagy mennyiségű középkori edénytöredéket gyűjtöttünk, amelyek egyértelműen elpusztult falu felszíni anyagát jelentik. A falu nevét mindmáig megőrizte a dűlőnév: Kisgyömöre.

Szépen korongolt, jól égetett, rózsaszín edény, forgó pecsétlővel benyomott, ún. fogaskerék díszítéses oldaldarabjai, téglapiros kancsó enyhén benyomkodott oldalú, széles hornyolatokkal tagolt szájereme, kihajló szájú fazekak legömbölyített peremdarabjai, feketésvörös edény belül tagolt, vastos peremtöredéke, nagyszámú díszítetlen oldal- és aljtöredék: a XIV-XV. századi falusi edényművesség jellegzetesebb darabjai közé tartozik.

A középkori Gyömöre nevével – nemesi név formájában – már a XIV. század végén találkozunk. A XV. század elején Ukgyömöre néven említik. Holub József szerint ez a név nem jelent külön falut, hanem csak Gyömörének Ukk felőli részét. A régészeti adatok alapján azonban úgy látszik: két Gyömöre létezett. Ezt igazolják a törökkori rovasadó-összeírások is, amelyek Alsó- és Felsőgyömörét, illetőleg Kisgyömörét rendszeresen megkülönböztették. 1542-ben Kisgyömörén 2 adófizető telek volt.

3. lelőhely

A Marcal É-i oldalán emelkedő alacsony magaslaton, a Takács-tagon nagy felületen rendkívül szórványos későközépkori edénydarabok hevernek. (Torma, 1964.) Településtörténetileg nem értékelhetők.

4. lelőhely

A községtől DK-re, a Marcal bal partját kísérő vizenyős területből kiemelkedő dombháton terül el a nyírlaki Szociális Otthon temetője, ahol 1966-ban sírásáskor őskori edényeket találtak. Egy kis edény bekerült a Balatoni Múzeumba (86. kép 20), a többi elkallódott. A tagolt bordával és kis bütykökkel díszített edény csaknem sértetlen állapotban maradt meg, csupán a füle törött le. Ép állapota miatt arra gondolhatunk, hogy nem települési hulladék volt, hanem sírból kerülhetett elő. A lelet a későrézkori péceli (badeni) kultúra korai szakaszának (bolerázi csoport) jellegzetes emléke. Helyszíni szemle alkalmával az egyik frissen ásott sír kiszórt földjében nagydarab őskori cserepeket, állatcsontokat találtunk, amelyek hulladékgödörre vallanak. A kihajló szájú tál, belső, árkolt dísszel, szalagfűl csonkja és érdes felületű edénytöredékek: kétségtelenül a későrézkori péceli (badeni) kultúra korai szakaszának (bolerázi csoport) leletei. (Bakay-Füzes-Sági, 1966.)

5. lelőhely

A nyírlaki kastély, mely egykor Tarányi Ferenc tulajdonában volt, ismeretlen korú temető felett áll. A kastély bővítésekor ugyanis, 1923-ban három csontvázat találtak, mellékletük arany- és agyaggyöngy volt. Nyírlak a középkorban önálló falu volt, első írott említését 1370-ből ismerjük, amikor nemesi névben szerepel. 1424-ben másik nevének Újlakot mondják. 1434-ben megjegyzik, hogy Nyírlakhoz egy Homok nevű pusztát is tartozott. A rovasadó-összeírásokban is feltűnik Újlak 1536-ban, amelyet Kisvásárhely és Sümeg között írtak össze. 1545-ben már Nyírlakot említik. Lelelőhely közelebbi megjelölése nélkül említ Darnay egy itt előkerült őskori urnát, amely azonban a második világháború idején elpusztult.

A régészeti lelőhelyeket lásd a Településszerkezeti terven.

A Magyarország Régészeti Topográfiájában nem szereplő lelőhely

Zalagyömrő Kossuth utca 24

Közműárok ásása közben a telek sarkában 70 darabból álló tallérleletet találtak. A tallérok Csehországból Salzburgból és Tirolból származnak. A veretek kora 1587-1612 között van.

Előkerülés időpontja: 1990 május

A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény – örökségvédelmi törvény

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény

1996. évi LIII. törvény, kifejezetten a 23. és a 28. § - természetvédelmi törvény (táji értéként a halomsírok és a földvárak ex lege védelem alatt állnak)

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről

47/2001. (III. 27.) Kormányrendelet – múzeumokban folytatható kutatásról

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról

20/1999. (XII. 26.) NKÖM rendelet – szakfelügyelet rendjéről

1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet – szakemberek képzéséről

16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hivatal eljárásrendjéről

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – régészeti feltárásokról

4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról

BTK vonatkozó paragrafusai (157, 216/b, 316, 324, 325. §) – örökségi értékek kárára elkövetett veszélyeztetés, rongálás, megsemmisítés

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni: 1. fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek, 2. nyilvántartott régészeti lelőhelyek, 3. régészeti érdekű területek.

1.) Védett régészeti területek esetében

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont:

Védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató tevékenység végzéséhez a KÖH hatósági engedélye szükséges függetlenül az adott beruházást egyébként engedélyező államigazgatási szerv engedélyétől. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

Régészeti védelmet (fokozott és kiemelt védelmi besorolásban) bárki kezdeményezhet a KÖH területileg illetékes regionális irodájánál vagy a Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóságán. A védelmi eljárást a Hivatal folytatja le, a védelem kimondásáról a NKÖM dönt miniszteri rendelet formájában.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) és (4) bekezdés a) pontjai

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez, a talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (hatósági vagy szakhatósági) engedélye szükséges.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges

tervezést, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdések

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket – a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével – el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tární.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltárásra vonatkozó szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, a régészeti feltárások végzésére jogosult intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltárásra jogosult intézményeket a 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet 2. §-a sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére, kisajátítás kezdeményezésére, vagy régészeti védelem megindítására.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 14. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert vagy hivatalosan nem nyilvántartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben

időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárássra jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

Örökségvédelmi hatástanulmány:

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez vonatkozik egyrészt a már ismert lelőhelyekre, másrészt a nagyobb területet érintő beruházásokra bármely területen. A tanulmány elkészítése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

4. Településkép és utcaképek

A dombhátra települt község többutcás falu. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze.

5. Településszerkezet és területhasználat

Többutcás falu. Belterületét túlnyomórész lakó-, külterületét mezőgazdasági célra hasznosítják.

Jelenlegi településszerkezet

6. Településkarakter

6.1. Általános építészettörténeti adatok

Zalagyömörő középkori építészetről alig ismerünk valamit. Jelenlegi épületállománya (faluképe), a 18. századtól, a település újraneépítésétől kez dődően alakult, ma fellelhető legrégibb épületei sem haladják meg a 100-120 évet. Nagyobb

épülete (kastély, kúria) nincsen, ezeket, ha voltak is nyomtalanul elsodorta a történelem. Temploma a 18. század második felében épült, jelenleg műemlék.

Falukép.

A Marcal árteréből kiemelkedő dombon települt falu észak-dél irányban terjed a Gógánfa felé vezető út két oldalán. A 18. században egyutcás, orsós telepítésű útifalu, a 19. század közepén már kétutcás (Fő és Kisfaludy utca, illetve Rákóczi utca). Ma ötutcásnak nevezhető, ha a Fő- és a Kisfaludy utcákat egynek tekintjük. A fejlődés folyamán a Fő utcából észak felé elágazó Kossuth utca és ezeket vízszintesen összekötő Árpád utca, valamint a Rákóczi utcával párhuzamos, egészen új településű Petőfi utca jött létre. Utóbbiban – kevés kivétellel – csak új épületek láthatók.

Nemesi falu, lakossága mindig magyar volt, a 18. századtól kezdődően jelentős számban zsellérek is lakják.

A faluban leginkább szalagtelkek találhatók, táblatelkek – csak néhány – a település határán alakultak ki. Az épületek az utcavonalra épültek, soros beépítésben. Előkertek csak az új beépítésű házaknál láthatók. A gazdasági épületek a lakóház mögött foglalnak helyet, gyakran egy tető alatt a lakóépülettel. A házzal szemben gyakori a nyári konyha, ólak, kút, veteményes. Nyári konyha utcavonalra való építését ezen a településen nem tapasztaltam.

Népi építészet.

Az alaprajzi elrendezésre a lakóházaknál a szoba-konyha-kamara-istálló-pajta a jellemző. Tornác nincs a házak előtt, az a néhány beálló amit ma látni lehet, utólagos beépítés eredménye.

A falazat anyaga régen vertfal (ma már nyomát sem lehet nagyon felfedezni) és vályogtégla volt. Az 1800-as évek legvégétől datálható épületek zöme terméskő falazatú. Égetett téglá csak az 1920-as évektől terjedt el. Ebből az időszakból pár olyan szép épületet is őriz, amelyek urbánus hatást mutatnak, illetve ilyen példák alapján építettek.

A tetőszerkezetek talpgerendás, üres fedélszékek, melltámasz erősítéssel. Nagyobb (néha 6 m széles épületek), és gazdagabb tulajdonos által emelt épületeknél állódúcos derékszelemenek megoldás is látható. Tetőfedésére régen zsúpot használtak, ma már csak cserép látható. Lakóházai közül még 1966-ban is 122 vályogfalú volt, az 1970-es években még több épületen zsúpfedés volt. A falazat és a tető találkozásánál – mint az épület legveszélyeztetettebb helyein – 2-3 sor kiugratott égetett téglasor falfalazásával tetszetős párkányt alakítottak ki. Ugyancsak az állagmegóvás vezette az építőt, amikor a nyílászárókat falazta körbe (de az áthidalót mindenképpen) égetett téglával. Az 1940-1950-es évek körül az átépítéseknel az épület külsejének a megváltoztatása, mint igény jelentkezett az állagmegóvó tevékenységen kívül. Ennek legegyszerűbb jele a csonkatorony és az utcai front teljes tetőkontyolásának megjelenítése. Itt már nemcsak az építőanyag jobb minőségűre cserélése a cél, hanem a formai változtatás, ami néha meglepő formákat eredményez.

A kerítések terméskőből és fenyődeszkából készültek az 1900-as évek előtt. Tüzelőberendezései már lecserélődtek. Néhány kaminkémény képviseli csak a

múltat. A homlokzatok egyszerűek, díszítés nélkül, oromfalasak. Általános volt a fehér meszelés, sárgára csak néhány épület volt festve.

A **Fő utca 39.** számú épületet 1890 körül építhették. Táblatelken helyezkedik el, hátsó hosszú homlokzata az utcai frontra épült. Az építtető nagygazdának számíthatott a faluban. Az épület szoba-konyha-kamara-istálló-pajta beosztású. Falazata sárba rakott kőből készül, felülborított porfödémzete fenyőfából. Tetőszerkezete talp és gerendaszelemes fedélszék, álló dúcokkal alátámasztva, melltámasszal erősítve. Tetőfedése eredetileg is cserép volt. Padlózata a szobában széles fenyőfa padló, a konyha és kamra téglaburkolatos, a gazdasági épületekben földpadló található. Kaminkéményét 1950-ben bontották el, a kamrát fűthetővé tették, mert akkor több család lakta az épületet. Homlokzata egyszerű, díszítésként csak a vakolat felkeretezését alkalmazták.

A település lakóházainak számának alakulása:

1785: 118; 1869: 146; 1890: 170; 1910: 191; 1920: 207; 1930: 233; 1941: 235; 1949: 238; 1960: 234; 1970: 221; 1980: 208.

Fényképezés időpontja: 2003.

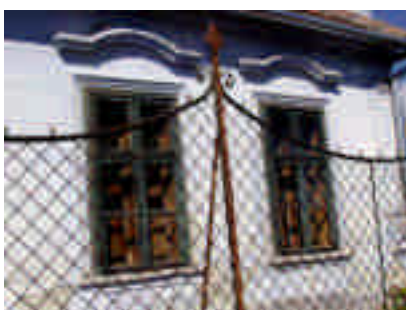
		
1. Árpád u. 19.		
		
2. Árpád u. 22.	3. Fő u. (?)	4. Fő u. 39.
		
5. Kisfaludy u. 12. (DF 1886).	6. Kisfaludy u. 59. (1892).	7. Kisfaludy u. 78.
		
6. Kisfaludy u. 18.	7. Kisfaludy u. 29.	8. Kisfaludy u. (?)

K A S I B Mérnöki Manager Iroda Kft.

Székhely: 1181 Budapest, Tiborc u. 6.; Műterem: 1184 Budapest, üllői út 374.
Tel.: 290-9761, 290-4205; Fax: 290-9191

9. Kossuth u. 2.

10. Petőfi u. (?)

Fényképezés időpontja: **2003.**

11. Rákóczi u. 47.

12. Rákóczi u. 43.

13. Rákóczi u. (?)

14. Rákóczi u. 51.

6.2. Római katolikus temető

A község keleti végén, a 84-es főút nyugati oldalán elterülő római katolikus temető. A síremlékeken olvasható legkorábbi halálozási évszám 1831 (maga a síremlék azonban évtizedekkel későbbi). A temetőkeresztet a 20. század elején állították. A temetőben mintegy tucatnyi, Keszthely környéki homokkőből faragott, nagyméretű sírkereszt uralja a temetőt, a 19. század utolsó, illetve a 20. század első harmadából. Emellett két tucatnyinál több, ugyancsak homokkőből faragott, kisebb sírtábla látható, valamint elvétve vörös mészkő.

Mesternevek:

Keszthely környéki homokkőből: Kollár István, Rezi (1898, 1906, 1909); Kutasi Imre, Keszthely (1935); Tolnai József, Rezi (1920, 1928).

Márvány: Pentz M., Sümeg (1893, 1906); Kovács József, Sümeg (1915, 1926).

Gránit: Pentz M., Sümeg (1903); Pentz U. Sümeg (1923); Ráday, Celldömölk (1930); Singer, Celldömölk (1932, 1936).

Műkő: Pintér, Tapolca (1930-as évek); Viszok, Tapolca (1930-as évek).

Irodalom: LŐVEI Pál. Faragott köemlékek Veszprém megyében. Zalagyömörő. In: Veszprém megye műemléki topográfiája. Kézirat, 1989. Kulturális Örökségvédelmi Hivatal gyűjteménye, másolat a Sümeg Városi Múzeum levéltárában.

1. Sírkereszt. Kopott (1850 k.).

Hasáb alakú sírjel. Timpanonban végződő felső felén kereszt, rajta INRI felirat és korpusz. A középrész homlokoldalán szalagkeretben vakméműves tükör, benne a felirat teljesen elkopott.

2. Sírkereszt. Söjtöri cs. (1852).

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. Élszedett, hasáb alakú alsó részén az eredeti feliratból csak a Söjtöri név vehető ki. Az elé helyezett új tábla szerint Nemes Söjtöri Márton (1777 – 1831) és neje, Takó Júlia (1778 – 1852) síremléke. A középrész homlokoldalán az imádkozó Mária domborműve alakja. Az élszedett, orrtagos keresztben INRI felirat alatt korpusz. 1852 után lehetett felállítva.

3. Sírjel. Vájati J. (1863).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Erős párkány felett csúcsban törő felső részét egykoron kereszt koronázta (jelenleg a földön hever). Középrész homlokoldalán utólagosan elhelyezett fehér márványtáblán felirat: Itt nyugszik / VÁJATI JÁNOS / élt 74 évet, megh. 1863.

4. Söjtöri cs. (1868).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Jelenleg kidőlve helyéről, a földön hever. Széles alsó felén domborművű virágkoszorú, Tagolt párkánnyal zárt középrész velett magasba törő középrész, rajta kereszt. Mélyített tükörben megkopott felirat: Itt nyugszik / SÖJTÖRI JULIANNA / ... megh. 1868 /....

5. Sírkereszt. Söjtöri E. (1870 k.)

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. Alsó részét alul vakmértűvű sáv, a felső párkány alatt indaornamentika díszíti, a kettő között kopott felirat: (Krisz)tus urunk kinszenve(dése) / és a fájdalmas Szűzanyának / tiszteletére / Söjtöri Erzsébet ... / Ughi Györgyné em(lékér)e / Május 15-ik 187....

A lépcsős záradékú keresztapon az imádkozó Mária domborművű alakja. Az élszedett-orrtagos keresztben INRI felirat alatt korpusz.

6. Sírjel. Söjtöri cs. gyermekei. (1873, 1881).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Felső felén, közepén magasba törő, csúcsos párkánnyal lezárt rész felett kereszt, rajta domborművű v irág. A középrész homlokoldalán, ívesen záródó, mélyített tükörben felirat: Itt nyugosznak / SÖJTÖRI ALUJZIA / élt 3 évet, megh. 1873-ik év / Szeptember 30-ik / SÖJTÖRI LÁSZLÓ / élt 3 évet, megh. 1881... jún. 30.

7. Sírjel. Görög cs. (1876).

Hasáb alakú, széles, két táblás sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Felső felét két ívben záródó profilozott párkány zárja, felette két kökereszt állt (jelenleg a jobboldali hiányzik). A keresztben INRI felirat alatt domborművű korpusz. Alsó felén nyémántmetszés felett, két mélyített tükörben megkopott feliratok: (bal oldalt): Itt nyugszik / GÖRÖG FERENC / született 1870 / élt 6 évet / meghalt 1876 / május 7 (?) -én / állította ... / GÖRÖG ANNA / Békehamvaira. (jobb oldali táblán): Itt nyugszik GÖRÖG ANNA / élt 56 évet / meghalt 1907 / Béke hamvaira.

A két feliratos tábla felett egy-egy domborművű angyalfej.

8. Sírkereszt. Kusztos – Szabó (1878).

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. A sírkereszt, 1989-ben, még kettőtörve, felső része a töredezett korpusszal és keresztoszárakkal a földön hevert. Az 1900-es évek elején a sírkereszt felső részét új kereszttel, illetve korpusszal kiegészítették, régi részei (a háromkaréjos szárvégződéseinek domborművű rozettákkal díszített keresztoszárak, illetve a korpusz töredékei) jelenleg Nagy József zalagyömörői kőfaragó udvarán látható.

Erős párkányú, magas alsó részén, domborművű levélfonat alatt kopott felirat: Is(ten) dic(séretére) / em(eltette) SZABÓ ANNA / és K(USZT)OS IMRE sírig / hű házas pár melynek ár / nyéka alatt várják boldog / feltámadásukat / 1878-dik Év Július 18.

Az élszedett középrész homlokoldalán az imádkozó Mária domborműve. Felette a kereszt és a korpusz újabb keletű kiegészítés.

9. Tóth János (1890 k.)

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Szögben törő, kiugró párkánya fölött kereszt IHS felirattal. Középrész homlokoldalán mélyített tükörben igen megkopott felirat: Itt nyugszik / TÓTH JÁNOS / élt 83 évet / megh 189...

10. Sírjel. Csalló A. (1892).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Akrotérionos, pilaszterek tartotta timpanonnal lezárt tábláját kis kereszt koronázza, öntöttvas korpusszal. A táblán, konzolon az imádkozó Mária magas domborművű alakja. A talapzaton kopott felirat: Itt nyugszik / CSALLÓ A(NNA) / született 1822, élt 70 évet, megh. 1892 / Július 16... / ... GÖRÖG ANNA

11. Sírkereszt. Ruzsi – Németh (1893).

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. Az 1990-es években felújították, illetve fehérre festették át. Fogrovatos párkányú alsó részén, füles tükörben felirat: ISTEN DICSŐSÉGÉRE / EMELTETTÉK / RUZSA ANNA / NÉMETH FERENC / HŰ HÁZASPÁROK / MELYNEK ÁRNYÉKA ALATT / VÁRJÁK BOLDOG / FELTÁMADÁSUKAT / 1893.

A fogrovatos párkányú középrész előtt az imádkozó Mária szobra, kétoldalt a könyvet tartó Szent Anna és egy könyvet tartó férfi szent (Ferenc?) szobra. A négykaréjos tárcsákkal díszített szárvégződésű kereszten INRI felirat alatt korpusz.

12. Söjtöri cs. Két sírkeresztje (1893).

Két teljesen azonos sírkereszt egymás mellett. Anyaguk Keszthely környéki homokkő. Hasáb alakú talapzaton feliratos tükör, fölötté élszedett-orrtagos kereszten korpusz. Zsinórirásos felirataik megkoptak. (bal oldalin). Itt nyugszik / SÖJTÖRI ANNA / élt 71 évet / megh. 1897 / Béke poraira. (jobb oldalin): Itt nyugszik / SÖJTÖRI FERENC / ...

13. Sírjel. Szabó D. (1893).

Hasáb alakú sírjel, anyaga mészkő. Felső felét erős, profilozott, íves párkány zárja. Középrészt mélyített tükörben felirat: Itt nyugszik / SZABÓ DEZSŐ / élt 28 évet / megh. 1893. aug. 2.

Alsó felén Pentz sümegi kőfaragó jelzése.

14. Sírjel. Pálfi – Vitai cs. (1894).

Hasáb alakú sírjel, anyaga erezett mészkő. Felső felén IHS felirat alatt töviskoszorúval ábrázolt Keisztusfej-dombormű. Középrészen felirat: Itt nyugszik / PÁLFI FERENC / élt 57 évet, megh 1894 / és neje / VITAI KATALIN / élt 40 évet, megh. 1884. / Béke poraikra / Emeltette fiúk, Jenő.

Bár szignálva nincs, más analógiákból megállapítható, hogy Pentz U. sümegi kőfaragó munkája.

Söjtöri – Kusztos (1894).

Két táblás sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Két csúcsban törő párkánnyal lezárt felső felén két kereszt, rajtuk INRI feliratok. A párkány alatt két olaszkoszorú. A középrész homlokoldalán két utólagosan ráhelyezett műkő tábla, azokon feliratok. (Jobb oldalin): NEJE / KUSTOS / ANNA / 1818 – 1894. (Bal oldalin): NEMES / SÖJTÖRI / FERENC / 1813 – 1849 / SZABADSÁG / HARCOS / HŐSI / HALOTT.

16. Sírkereszt. Ruza – Rátosi cs. (1896 ?).

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. Az alsó részt virágdíszes tetőcske zárja, fölötte négykaréjos tárcsákkal díszített szárvégződésű keresztben nagyméretű korpusz. Alsó felén, ívesen záródó tükörben megkopott felirat: Itt nyugszik / RUZSA SÁNDOR / élt 64 évet / megh. 1896 (?) jan. 1. / és neje / RÁTOSI RÓZÁLIA / élt 74 évet.

17. Sírjel. Vécsei K. (1898).

Összetört sírkő, melynek darabjai a földön hevernek. Két táblás sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Két csúcsban törő párkánnyal lezárt felső felén két kereszt, rajtuk INRI feliratok. A párkány alatt két olaszkoszorú. Középrészt két – nőt és férfit ábrázoló – dombormű alatt feliratok, melyből csak az egyik olvasható: Itt nyugszik / VÉCSEI KLÁRA / élt 57 évet / meghalt 1898...

18. Sírjel. Szabó G. (1899).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Íves párkánnyal záródó felső felén domborművű korpussszal ellátott kereszt. Középrészt, mélyített tükörben felirat: Itt nyugszik / SZABÓ GÁBOR / született 1843. élt 56 / évet, meghalt 1899 / Április 29-én / Állította neje / ANNA.

19. Sírjel. Lőrincz A. (1900 k.)

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Csúcsban törő felső párkánya felett kökereszt, melynek keresztoszalai letörtek. Középső részének homlokoldalán mélyített tükörben igen megkopott felirat: Itt ny(ugy)szik / LŐRONCZ ANNA / élt 44 évet /....

21. Sírjel. Lőrincz (1900 k.)

Az előbbinek társa. Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Csúcsban törő felső párkánya felett kökereszt. Középső részének homlokoldalán mélyített tükörben igen megkopott felirat: Itt ny(ugy)szik / LŐRINCZ

21. Sírjel. Németh (1900 k.).

Az előbbi kettőnek társa. Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Csúcsban törő felső párkánya felett kökereszt. Középső részének homlokoldalán mélyített tükörben igen megkopott felirat: Itt ny(ugy)szik / NÉMETH....

22. Sírjel. Csalló – Németh cs. (1902).

Széles, hasáb alakú sírjel, kettős táblával. Felső részét szögben törő párkány zárja, felette magasban törő középrész, melyet szintén csúcsban törő párkány zár le, felette kökereszt, domborművű korpussszal. A középrészen imádkozó Mária domborműve. Alsó felén kis oszlopokkal határolt feliratos táblák. (Jobb oldalin): Itt nyugszik / CSALLÓ RÓZÁLIA / élt évet / meghalt / (Jobb oldalin): itt nyugszik / NÉMETH FERENCZ / élt 80 évet megh. / 1902. nove. 5-én / Béke hamvaira / Állította neje / CSALLÓ RÓZÁLIA.

23. Sírjel. Szabó Söjtöri cs. (1902).

Obeliszk alakú sírjel, anyaga vörös mészkő. Homlokoldalán felirat: Itt nyugszik / SZABÓ IMRE / élt 81 évet / megh. 1894. szept. 15. / és neje / SÖJTÖRI RÓZÁLIA / élt 87 évet / Megh. 1902. júli. 22. / emeltette leányaik / IDA és SZIDONIA. Alsó felén Kovács J. sümegi kőfaragó jelzése.

24. Sírjel. Csalló - Sípos cs. (1906).

Széles, hasáb alakú sírjel, kettős táblával. Felső részét két szögben törő párkány zárja, felette magasban törő középrészek, melyeket szintén csúcsban törő párkány zár le, felettük két kökereszt, domborművű korpusszal. Középrész felett két domborművű olaszkoszorú alatta Mélyített tükrökben feliratok: (Jobb oldal): Itt nyugszik / SIPOS ANNA (Jobb oldalt): Itt nyugszik / CSALLÓ BOLDIZSÁR / született 1846 / megh. 1906 / szeptember 22.

25. Sírjel. Söjtöri I. (1906).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Felső felét erős, profilozott, íves párkány zárja. Középrészt mélyített tükrökben kopott felirat: Itt nyugszik / SÖJTÖRI IMRE / élt 68 évet, megh. 1906. március 1. / és neje / ERDÉLY KATALIN / élt...

26. Sírjel. Ughi – Szigethi cs. (1906).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Felső felén kereszttel. Középrészt mélyített tükrökben felirat: Itt nyugszik / UGHI JÓZSEF / és neje / SZIGHETI RÓZÁLIA / élt 77 évet / megh. 1906. aug. 8.
Alsó felén Pentz sümegi kőfaragó jelzése.

27. Sírjel. Ruzsa K. (1909).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Íveses, erőteljes párkánnyal záródó felső felét kereszt koronázza. Középrészének homlokoldalán, mélyített tükrökben felirat: Itt nyugszik / RUZSA KAROLINA / élt 17 évet / megh. 1909. május 3.

28. Sírjel. Pánczer – Csalló cs. (1911).

Széles, hasáb alakú sírjel, kettős táblával. Felső részét két szögben törő párkány zárja, felette magasban törő középrészek, melyeket szintén csúcsban törő párkány zár le, felettük két kökereszt, domborművű korpusszal. Középrész felett két domborművű olaszkoszorú alatta középrészen barlagszerű kiképzés, előle hiányzik a Mária-szobor. Mélyített tükrökben feliratok: (Jobb oldal): Itt nyugszik / PÁNCZER JÁNOS / élt (jobb oldali tükrökben): Itt nyugszik / CSALLÓ / RÓZÁLIA / élt 70 évet / megh. 1911.

29. Sírjel. Lőrincz J. (1912).

Hasáb alakú sírjel, anyaga Keszthely környéki homokkő. Íves párkánnyal záródó felső felén kereszt. Középrészt, mélyített tükrökben igen kopott felirat: Itt nyugszik / LŐRINCZ JÓZSEF / élt... megh. 1912.

30. Sírszobor. Csalló M. (1917).

Kőrakást utánzó alsó részén nagyméretű imádkozó Mária-szobor. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Felirata: Itt nyugszik / CSALLÓ MÁRTA / élt 21 évet, meghalt / 1917. április 17 /

31. Sírkereszt. Lőrincz Takó cs. (1919).

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. Fogrovatos alsó részén, oszlopok közötti vakművés tükrökben, az alsó talapzatot véget érő felirat:

Krisztus kínszenvedésének / és a fájdalmas szűz anya / tiszteletére emeltették / elhunyt / Lőrincz Elek / és neje Takó Mária / Itt nyugszik / LŐRINCZ ELEK / élt 67 évet, megh. 1919 / ennek árnyéka alatt várja Boldog feltámadását.

A háromszögben törő párkányú középrész homlokoldalán féloszlopokkal és gyémántdíszű félkörívvel keretelt fölkében az imádkozó Mária szobra. Kétoldalt, az alsó rész párkányzatából kiugró konzolokon keresztet és pálmaágot tartó, római katonai viseletű férfiszent (feje hiányzik), illetve könyvet tartó, szakállas férfiszent. A kereszt a korpusszal a földön darabokban hever.

32. Sírkereszt. Vitai M. (1919).

Nagyméretű síremlék. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Talapzatán Tolnai József rezi-i kőfaragó jelzése. A keresztlap előtt Pieta, a kereszt hiányzik. Forgovatos párkányú alsó részén szalagkeretes tükörben felirat: VITAI MARGIT / élt 23 évet, megh. 1918. / VITAI ANNA / élt 22 évet, megh. 1919. / Állította gyászoló szülő / édes anyjuk / VITAI SÁNDORNÉ.

33. Síremlék. Pálfi – Kusztoz cs. (1920).

Nagyméretű síremlék. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Talapzatán Tolnai József rezi-i kőfaragó jelzése. A keresztlap előtt Pieta, a kereszt hiányzik. Forgovatos párkányú alsó részén kagylós díszű tükörben felirat: Itt nyugszik / PÁLFI JÓZSEF / élt 60 évet, megh. 1913. / és neje / KUSZTOS ERZSÉBET / élt 61 évet /, megh. 1920 / Béke hamvaikra / Emeltette gyászoló gyermekei / JÓZSEF, MÁRIA, Karolina.

34. Sírkereszt. Ruzsa - Szabó cs. (1920).

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. Alsó részén trapéz alakban törő párkány alatt indaornamentika díszíti. A középrész homlokoldalán Mária, rózsakoszorúval körülvett, domborművű alakja, két oldalán a liliumot tartó Szent József és a könyvet tartó Ev. Szent János (?) szobra. Az élszedett-orrtagos keresztben korpusz. Eredetileg Szabó Ferencné Marton Borbála síremléke lehetett, 1969-ben újra felhasználták. Fekete márványtáblán felirat: RUZSA GYÖRGY / 1891 – 1969 / neje / GYUKLI ERZSÉBET / 1898 – 1981 / SZABÓ FERENC / neje / MARTON BORBÁLA.

35. Sírjel. Rhédey – Hankó (1921).

Egy régebbi, trapéz alakú homokkő táblán márványlapon felirat: LELKIPÁSZTORAINK / RHÉDEY JÓZSEF / 1836 – 1960 / HANKÓ ANDRÁS / 1904 – 1921.

36. Sírkereszt. Varga S. (1924).

Nagyméretű sírkereszt, anyaga Keszthely környéki homokkő. Díszes volutákkal tagolt alsó részén szegmentíves, barlangutáncú fölkében a sírjában fekvő Krisztus domborművű alakja. A középrész homlokoldalán vakmértűves tükörben katona porcelán-fényképe, alatta Varga Sándor megkopott sírfelirata. Két oldalt a liliumot tartó Szent József és a könyvet tartó Szent Anna szobra. A Krisztus kínszenvedésének kellékeit hordozó kereszt előtt Pieta. Állították 1924-ben.

37. Sírjel. Györkös L-né (1925).

Széles, hasáb alakú sírjel, kettős táblával. Felső részét kettős íves párkány zárja, felette magasban törő középrész felett két kökereszt, domborművű korpusszal.

Középrész felett, két domborművű olaszkoszorú alatta középrészen barlagszerű kiképzés, előle hiányzik a Mária-szobor. Mélyített tükrökben feliratok: (Jobb oldal): Itt nyugszik / GYÖRKÖS LÁSZLÓ NÉ / született / CSALLÓ MÁRIA / élt 47 évet / meghalt 1925. április 25. (Jobb oldali táblán): Itt nyugszik / GYÖRKÖS LÁSZLÓ / élt 77 évet / meghalt 1947 (utólagos bevésés).

38. Lőrincz cs. (1928).

Széles, hasáb alakú sírjel, kettős táblával. Felső részét két szögben törő párkány zárja, felette magasban törő középrések, melyeket szintén csúcsban törő párkány zár le, felettük két kökereszt, domborművű korpusszal. Mélyített tükrökben feliratok: (Jobb oldal): Itt nyugszik / LŐRINCZ BOLDISZÁRNÉ / született / CSALLÓ MÁRIA / élt 40 évet / megh. 1918 okt. (Bal oldalon): Itt nyugszik / LŐRINCZ BOLDISZÁR / élt 59 évet / megh. 1928. okt.

39. Sírkereszt. Rúza J. (1925).

Igen nagy méretű, anyaga Keszthely környéki homokkő. Kutasi Imre keszthelyi kőfaragó jelzett munkája. Alsó részén, római katonák szobrai között (a jobboldalit ellopták, helyette egy újabb keletű női szent szobra) a sírban fekvő Krisztus szobra sziklautánzatú fölkében. Fölötte két repülő angyal töviskoszorút tart, fölöttük 1925-ös évszám. A tört párkányon felirat: Oh ti mindnyájan kik átmentetek az uton figyeljete és / nézzétek van e oly fájdalom mint az én fájdalmam!

A hármastagolású középrész díszes fölkéjében kétoldalt, könyvet tartó női szent (Anna?) és a liliomot tartó Szent József szobra. Középen gyászoló Mária, alatta felirat: Itt nyugszik / RUZSA JÓZSEF / élt 85 évet, megh. 1933. máj. 1. / és neje / SZABÓ VERONIKA / élt 40 évet, megh. 1896 / BÉKE HAMVAIKRA / Emléke emeltette szerető leányuk ÁGNES.

A keresztben INRI felirat alatt lepel. Középrészt, két oldalt egy-egy fehér márványtábla utólagos elhelyezéssel, rajtuk feliratok: (Bal oldalon): RUZA ELEK / 1880 – 1965 / ÉS NEJE / RUZA MÁRIA / 1887 – 1961. (Jobb oldalon): DRÁGA ÉDESAPÁNK / Dr. RUZA ALADÁR / 1818 – 2001 / ALUDJÁL CSENDESEN.

40. Síremlék. Ruzsa I. (1928).

Anyaga Keszthely környéki homokkő, talapzatán Tolnai József rezi-i kőfaragó jelzése. Keresztekkel koronázott kettős sírtábla, a feliratok szokásos helyén az elhunyt védőszentjének, Szent Imrének domborművű ábrázolása koronával és liliommal, valamint egy koronás női szent rózsacsokorral, alighanem az elhunyt édesanyjának védőszentje, Erzsébet. A talapzaton felirat: Itt nyugszik / RUZSA IMRE / élt 66 évet, megh... / Állították gyászoló testvérei / Ruzsa Elek és Kuszto Erzsébet.

41. Németh – Mohos cs. (1928).

Hasáb alakú sírjel, anyaga mészkő. Íves záródású felső része alatt, oszlopok között, mélyített tükrökben felirat: Itt nyugszik / Németh András / élt 28 évet, megh. 1865 / és neje / Mohos Zsófia / élt 88 évet, megh 1923 / Béke poraikra. (A sírjel alsó részén): Németh Lajosné / 1867 – 1953.

42. Sírjel. Söjtöri G. (1943).

Újabb keletű sírjel, műköből öntve. Fehér márványtáblán felirat: SÖJTÖRI GÉZA / hősi halott emlékére / 1920-1943 / Legyen áldott hősi emléke / SÖJTÖRI DÁNIEL / 1862 – 1964 ÉS NEJE / SÖJTÖRI RÓZÁLIA / 1885 – 1963.

43. Kopjafa. Söjtöri K. (1945).

Fa kopjafán az elhunyt porcelán-fényképe. Felirata: 1945. / SÖJTÖRI / KÁROLY / HÚSZ / ÉVESEN / AZ ÉLETÉT / ADTA / A / HAZÁÉRT

44. Sírjel. Söjtöri K. (1945).

Újabb keletű sírjel, műköből öntve. Fehér márványtáblán felirat: SÖJTÖRI JÓZSEF / 1894 – 1968 / NEJE / TARSOLY MÁRIA / 1897 – 1980 / IDEGENBEN NYUGVÓ FIÚK / KÁROLY EMLÉKÉRE / KI MEGHALT 1945-BEN / ÖRÖKKÉ GYÁSZOL A CSALÁDOTOK.

6.3 Térplasztika, egyházi (Köskeresztek és szobrok)

1. Útszéli kereszt (18. sz. közepe).

A község délnyugati részén, a Kisfaludy utca 23. számú ház kertjében álló, útszéli kereszt. A 18. század második felében állíthatták. Korábban a Kisfaludy utca 19. számú háza előtt, az út szélén állt, újabban helyezték át mai helyére. Anyaga Keszthely környéki homokkő, a talapzatán vörös festés nyomaival. Erősen kihasasodó, barokk vonalú talapzatát saroklevelek és vésett vonalkeretű tükör díszítik. A körakást utánzó kereszttalpon a törrel átszúrt szívű, fájdalmas Mária domborművű alakja. A háromkaréjos, domborművű rozettákkal díszített szárvégződésű keresztben INRI felirat alatt korpusz, a fej felett sugárkoszorúval. Az eredeti ballusztos kerítés három oldala a temető bejáratához került az átköltöz tetés során. A kereszt párja a sümegi temetőben látható.

2. Képoszlop (1840 k.).

A 84-es műút nyugati oldalán, a községbe kelet felől bevezető út torkolatánál álló képoszlop. A 19. század első felében állították. Magas, hasáb alakú, falazott építmény. Az 1990-es években újítták meg. Lesimított külső vakolata fehérre meszelt, illetve szürke vonalakkal keretezett faltükrökkel. Homlokoldalán egymás fölött, vasráccsal lezárt szoborfülkék. Az alsóban az imádkozó Mária szobrát az 1990-es évek derekán ellopták, jelenleg egy új, jellegtelen szoborral kicserélve. A felsőben csonkolt fatörzshöz, két éllel kikötözött, fején töviskoszorút hordó Krisztus festett szobra.

3. Templomkereszt (1856).

A római katolikus templom előtt álló templomkereszt. 1856-ban állították. Anyaga, Keszthely környéki homokkő, világos-szürkére meszelve. Magas, hasáb alakú alsó részén felirat: Út, igazság és élet vagyok / Ján. 4.6. / Isten dicséretére / Jöitéri Örzse / Ughi György özvegye / Szívől emeltette / 1856.

Az enyhén sudarasodó középrészen Mária domborművű alakja. A liliom-szárvégződésű keresztben INRI felirat alatt korpusz. Egykori balusztrádos kő kerítésének három oldala kissé távolabb, félig földbe ásva áll.

4. Útszéli kereszt (1868).

A község közepén, utcák találkozásánál kialakult szabad térségben, kis park közepén álló, útszéli kereszt. 1868-ban állították a községen átvezető út mellett, a mai postaépület előtt, ahonnan újabban került át mai helyére. Anyaga Keszthely

környéki homokkő, utólagos festéssel. Alsó részén, sarkain, levéldíszes tükörben felirat: Az Isten / dücsőségére Emeltette / K. A. / Mái:1 – 1868.

A sudarasodó középrész homlokoldalán Mária domborműves alakja. A fiálékkal díszített talpú, élszedett-orrtagos kereszten korpusz.

5. Temetőkereszt (1900 k.).

A római katolikus temetőben áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Alsó részén féloszlopok és gyémántdíszes félkörív keretelte tükörben felirat kopott nyomai. Az akrotérionos középrész homlokoldalán, hasonló keretelésű tükörben az imádkozó Mária domborművű alakja. A háromkaréjos szárvégződésű kereszten INRI felirat alatt korpusz.

6. Útszéli kereszt (1904).

A község keleti végének közelébe, a Rákóczi utca 22. számú ház kerítésébe foglalt útszéli kereszt. 1904-ben állították. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Talapzatán Kollár István rezi-i kőfaragó jelzése. Oldalain volutás díszű, erősen tagolt, díszes párkánnyal lezárt alsó részén, ívsor alatt vakmértűves tükörben felirat: ISTEN / DICZÉRETÉRE / ÁLITATTÁK / SZABÓ JÓZSEF / ÉS NEJE / RUZSZA TERÉZIJA / 1904. (így!)

A gotizáló fiálékkal díszített középrész homlokoldalán az imádkozó Mária domborművű alakja, kétoldalt a kezeiben pálmaágot és könyvet tartó Szent Teréz és a liliomot tartó Szent József szobra (nevük a talapzaton). A háromkaréjos szárvégződésű kereszten korpusz.

7. Útszéli kereszt (1911).

A község délnyugati szélén, a Kisfaludy utca végében, magas fákkal benőtt teresedésben álló útszéli kereszt. 1911-ben állították. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Vastrács veszi körül. Talapzatán Kollár István rezi-i kőfaragó jelzése. Féloszlopokkal és gyémántdíszes szegmenssel keretelt, vakmértűves tükörben felirat: Isten / DICSÉRETÉRE / MÁRIA / Tiszteletére / álitatott köröstyök / alaPítványból / 1911 (így!).

Az akrotérionos párkányú középrész homlokoldalán, pilaszterek és gyémántdíszes szegmens által határolt, barlangutánzatú fülke előtt az imádkozó Mária domborművű alakja. A háromkaréjos szárvégződésű kereszten INRI felirat alatt korpusz.

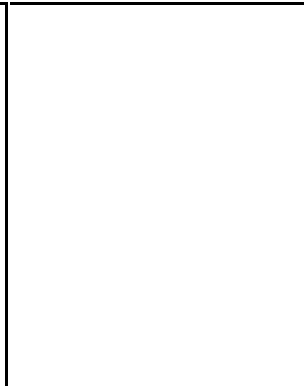
Fényképezés időpontja: 2003.

1. Útszéli kereszt (18. század közepe).

4. Útszéli kereszt (1868).

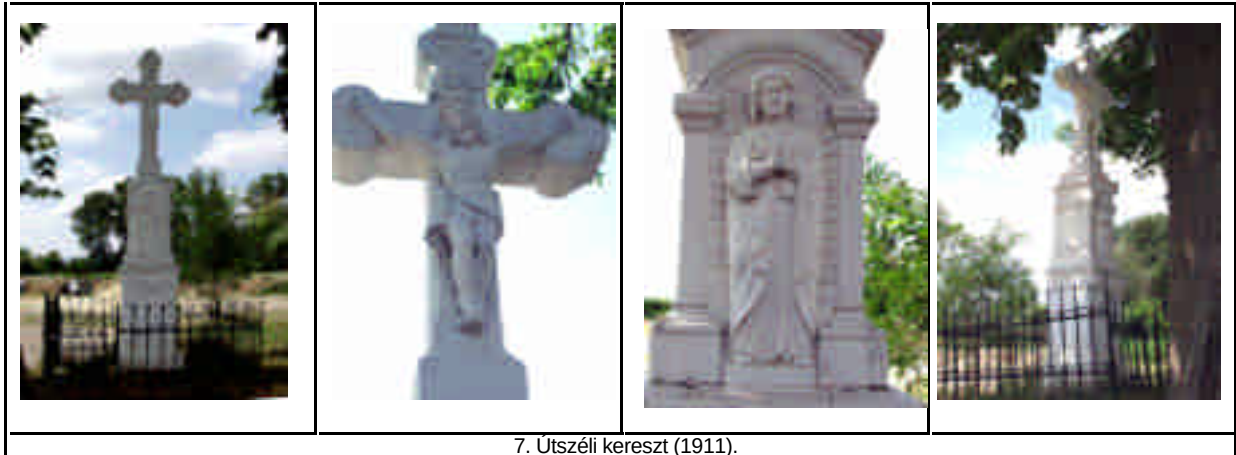
5. Temetőkereszt (1900 k.)

6. Útszéli kereszt (1904).

6/a. Útszéli kereszt (1904).

7. Útszéli kereszt (1911).

Köztéri emlékek. Útszéli keresztek.
Útszéli kereszt, 18. század.

6.4. Térplasztika, világi (emlékművek, emléktáblák)

Az 1848-49. évi szabadságharcosok emlékműve.

A római katolikus temető bejárata közelében lett felállítva. Anyaga bazaltkockákból emelt kőfalra fém címer, fekete márványtáblán felirat:

1848-49 / Istenért, hazáért a szabadságharc áldozatainak emlékére /

Csalló Ferenc, Csalló György, Kovács Ferenc, Lőrincz István, Márkus István, Márkus József, Németh Ferenc, Németh Mihály, Söjtöri Imre, Söjtöry Ferenc, Szabó János, Rátosi Imre „... és áldó imádság mellett mondják el szent neveiket...” Petőfi Sándor.

Az I. világháború áldozatainak emléktáblája.

A római katolikus templom falán. Anyaga fehér márvány. Kovács Zsigmond sümegi kőfaragó munkája. Felirata:

1914 – 1918. Zalagyömörő hős fiai, kik a világháborúban életüket áldozták a hazáért. Badics József, Barna Gyula, Burucs Mihály, Csalló Elek, Csalló Károly, Dávodi Ferenc, Dávodi János, Domonkos Kálmán, Domonkos Károly, Farkas János, Kuszto János, Kuszto Lajos, Kuszto Nándor, Lamperth László, Lőrincz János, Lőrincz Pál, Lőrincz Péter, Németh Boldizsár, Németh István, Németh Károly, Pálffy József, Pánczer Károly, Ruzsa Gyula, Ruzsa Imre, Ruzsa József, Ruzsa Menyhért, Ruzsa Mihály, Ruzsa Tamás, Söjtöry Elek, Söjtöry László, Szabó Dénes, Szabó József, Szabó Sándor, Szalay Dezső, Szigethy Elek, Varga András, Varga Flórián Gyula, Varga Dániel Gyula, Varga József, Varga Sándor, Vecsey András, Vecsey Imre, Vitay Géza, Vitay László, „Szép és dicső meghalni a hazáért”.

A II. világháborúban elesettek emléktáblája.

A római katolikus templom falán. Anyaga fehér márvány. Felirata:

A II. világháborúban elesett hősi halottaink emlékére. Adorján József, Bödör József, Csalló János, Csalló János, Csizma Imre, Domonkos József, Domonkos Jenő, Egyed Imre, Jankó Árpád, Kovács Ferenc, Kustos Ernő, Kustos Béla, Kustos Gyula, Kustos Imre, Kustos Lajos, Lampert Dezső, Lampert Lajos, Mészáros János, M. odori Lajos, Nagy József, Németh József, Pap János, Pánczer Gyula, Ruzsa Károly, Sárközi Imre, Söjtöri Károly, Söjtöri Géza, Sebestyén Tivadar, Varga Gyula, Stefanics Károly, Vas Lajos. „Fogadd el Istenünk az ő élet áldozatukat magyar népünkért”.

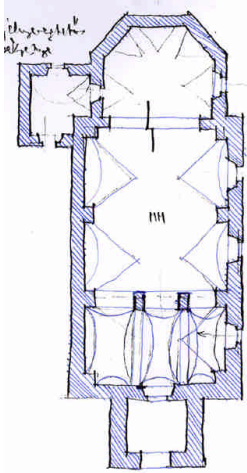
7. Helyi építészeti örökségek

Sümeg kistérség védelem alatt álló épített értékei

M (Műemlék) – **HV** (Helyi védelem)

Település neve: Zalagyömörő	Megye: Veszprém	Kód: 5356
Kategória: Templom	Megnevezése: Rom. kat.	Védettsége: Műemlék

■ CÍME: Faluközpont.	FÉNYKÉP
■ HELYRAJZI SZÁM: 137.	
■ TULAJDONOS (KEZELŐ): R. k. egyház.	
■ ÉPÍTETŐJE: Padányi Bíró Márton püspök.	
■ ÉPÍTŐJE (MESTER, MŰVÉSZ): Ismeretlen.	
■ MEGVALÓSÍTÁSÁNAK IDEJE: 1728 k.- 1949.	
■ STÍLUSJEGYEK: Barokk, klasszicista.	
■ FELÚJÍTÁSOK, ÁTALAKÍTÁSOK: 1807, 1910 u., 1969.	
■ ÁLLAPOTA: Jó.	FELIRATOK: ÉPÜLT 1728 – 1750 IN CRUCE SALUS A KERESZTBEN VAN ÜDVÖSSÉGÜNK A. D. 2000
■ TELEPÜLÉSSZERKEZETI SZEREPE: Domináns.	
■ BERENDEZÉSI TÁRGYAK: Padok, szószék barokk. Főoltár, mellékoltár klasszicista.	

■ ANYAGA	KŐ	TÉGLA	FA	CSERÉP	EGYÉB	ALAPRAJZ:
■ HÉJAZAT				*		
■ TETŐSZERK.			*			
■ FALAK		*				
■ ALAPOK	*					
■ PINCE						
■						
■						

Római katolikus templom.

MJ. 5356 (50041/1958). Római katolikus templom.

Címe: Faluközpont. Hrsz: 137.

Eredete: Barokk, 18. század.

Berendezés: padok, szószék, barokk, 18. század. Mellékoltár, klasszicista, 19. század első fele.

Története:

A középkorban nem volt egyházas hely, de a mai falu keleti részét alkotó, egykor nemesi Kisgyömöröt 1498-ban ismeretlen titulusú és korú Kápolnásgyöröknek nevezték. A kápolna a török időkben elpusztult.

Az 1778. évi püspöki vizitáció szerint a település temploma mintegy ötven esztendővel korábban épült a Szent Kereszt megváltása tiszteletére. Erről az 1728 körül emelt templomról Bíró Márton püspök egyházlátogatási jegyzőkönyvében azt írták, hogy nagyon öreg, kicsi és nyomorúságos épület, teteje beázik. Hajóját fából épített síkmennyezet, szentélyét téglaboltozat fedi, benne faragott oltár és szegényes, ácsolt szószék volt. (Püspöki Levéltár Veszprém. Vis. Can. 1746. Kód: A. 8/5. 29-30 old.).

Padányi Bíró Márton püspök Rómába küldött jelentése szerint 1749-ben új templomot emeltetett, ez azonban csak átépítést jelentett. Az újonnan építménynek ugyanis ellentmond a jelenlegi templom fiókos dongaboltozata, ezt a boltozati formát ugyanis a 18. század közepén már nem használták a templomok építésénél. Az 1749-es építkezésből származhat a torony, a sekrestye, és a belső térbe szerv telenül illeszkedő kórus. A toronyról az 1778-ban felvett egyházlátogatási jegyzőkönyv is azt állítja, hogy későbbi megvalósítás. (Püspöki Levéltár Veszprém. Vis. Can. 1778. Kód: A. 8/14. 52. old.).

1804-ben, villámcsapás következtében leégett a templom, 1807-ig építették újjá (A Gyömörői Plébánia Történeteinek Jegykő-könyve, 1855. Kézirat a római katolikus plébánián). 1816–1818-ban névszerint meg nem nevezett sümegi asztalos tervei alapján új oltárt, a sekrestyébe oltárszekrényt, valamint új felszerelést kapott (Püspöki Levéltár Veszprém. Acta parochialia. Fasc. 22. no. 101, 105.). 1820-ban a Vallásalap költségén tetőzetét javították (uo. no. 108.), 1838-ban pedig új főoltárt készítettek, 1850-ben és 1860-ban új harangokat szereltek fel (uo. Prot. Eppale. Kód: A. 39. B/20. 73, 90 old.).

1910 és 1930 között újabb helyreállítás történt, ekkor készült a jelenlegi főoltár, az orgona, a templom belső burkolata és ugyanakkor ki is festették. Harangjait az 1960-as években öntötték újra. 1969-ben teljes külső, 1970-ben pedig belső felújítást kapott. 2022. június 10-én éjjel betörték a templomba, ahonnan ellopták Szent Flórián, Szent József és Szent Vendel szobraikat.

Jellege:

A falu északi végén, kis méretű téren, kő alapozású kerítéssel bekerített római katolikus templom.

Külső:

Simára vakolt nyugati oromfalas homlokzata előtt torony emelkedik, aljában szegmentíves bejárattal, felette félköríves záródású ki ablakkal. A bejárat felett kisméretű kőtáblán a régi (egykori) felirat: „Épült 1750, újítatott 1910”. Jelenlegi felirat: „Épült 1728 – 1750. / IN CRUCE SALUS / A KERESZTBEN VAN ÜDVÖSÉGÜNK / A. D. 2000”. A széles vakolatsávokkal elválasztott három toronyszinten sima sávkeretezésű fröcskölt mezők, közülük a másodikban álló ovális, a harmadikban vakolatkeretes nagy és zsalus harangablakok vannak. A tornyot órapárkány zárja, amelyen kettősen ívelt indulású, fent nyolcszögbe átmenő és csúcsos tetejű sisak ül, rajta gömbön kereszt.

Az oldalhomlokzatokon a sima sávok között fröcskölt mezőket negyedkörös párkány fed. A délin a belső beosztásnak megfelelően a hajón három-, a nyolcszög három oldalával záródó szentélyen egy sávkeretes ablak van. A szentély északi oldalán félnyeregvetős sekrestye nyugati bejárattal, keleti oldalán kis ablakkal.

Belső:

A boltozott toronyaljából nyíló ajtó három szakaszos, bár egyetlen fiókboltozat fed. A fiókok között dór fejezetű pillérek állnak a hajó mindkét oldalán. A bejárat utáni első szakaszban két pilléren és három csehsüveg boltozaton utólagos beépítésű orgonakarzat áll. Az egy lépcsővel emelt szentélyt szintén fiókos dongaboltozat fed, diadalíve dór fejezetű és lábazatú pilléren széles hevederív. A szentélyből nyíló sekrestye is fiókos dongás.

Berendezés:

Főoltár. Retablón áll, magas predellával ellátott, függőlegesen háromtengelyű neo-gót és neo-klasszicista elemekből felépített 20. századi oltár. A három szoborfülkére tagolt, áttört virágmintával koronázott timpanonnal lezárt oltár predellájának szélső, egy-egy kazettáját festett korinthuszi oszlopokkal közrefogott szentségtartót foglal magába. Ajtaját áttört mintázatú díszítmény ékíti, virág és búzakalász motívummal. A predella középrésze tartja az oltár középső fülkéjét, a keresztre feszített

Krisztus szobrával. A fülke bal és jobb oldalán látható a két alacsonyabb szoborfülke, az előbbiben eredetileg Szent Flórián festett faszobra, a másik fülkében Szent József szobra állt az áldást osztogató gyermek Jézussal (ezeket lopták el, jelenleg a két fülke új keletű szoborral kiegészítve). A vörös-márvány színére festett szoborfülkéket korinthuszi fejezettel lezárt oszlopok választják el egymástól. A fülkéket lezáró félkörívek alsó részét neo-gót ízlésű, áttört motívum díszíti. A fülkék hátfalán tájképi festés látható. Az oltár tojáshej színűre van festve. A retabló előlapja oszlopokkal három részre tagolt, amelyeknek két szélső mezője vörös színű és arany színnel van keretezve. A középső mezőben, kör alakban, négy-karéjos minta látható. A retabló alapszíne megegyezik az oltáréval.

Mellékoltár.

Az északi hajófal keleti végében neoklasszicista, timpanonnal lezárt, a széleken alapzaton álló oszlopokkal díszített 20. századi eredetű mellékoltár áll, egy négyzetes alakú retablón. A vastag aranykeretezésű oltárkép közepén Rózsafüzér Mária (olaj, vászon, jelzetlen, 20. századi).

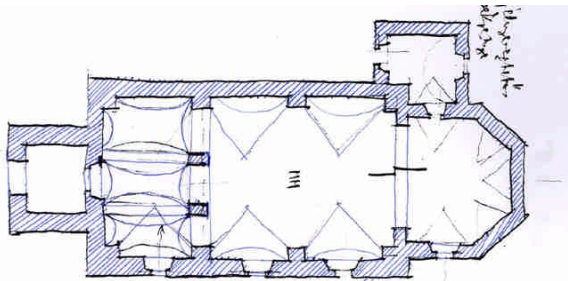
Orgona.

A karzaton áll. Háromtengelyes, félköríves lezárással, fehérre és világos-lilára festett. A tengelyeket elválasztó stilizált oszlopok dór fejezetei aranszínűre festettek.

A neoklasszicista felfogásban készített orgona felirata: Építetett / BARAKOVITS JÁNOS / műorgona-építő / Rákospalota, Budapest mellett / 1928.

Szobrok.

Keltezésük a 19-20. századra tehető. A diadalív déli falán Krisztus festett faszobra áll. A déli hajófalán (egykoron) Páduai Szent Antal faszobrát ellopták, míg Assisi Szent Ferenc szobra ma is látható. A karzatalj déli falán Szent József festett gipsz-szobra, a karzatalj északi falán Lourdes-i barlang, a hajó északi falán festetlen Száz Mária faszobor, illetve keresztet tartó férfi szent festett faszobra látható.

Irodalom:

PEHM József: Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora. Veszprém, 1934. 461;
GHENTON István: Magyarország művészeti emlékei. Budapest, 1951. 434; KOPPÁNY Tibor: Középkori templomok és egyházak helyek Veszprém megyében. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 11. 1972. 239; KOVACSICS József - ILA Bálint: Veszprém megye helytörténeti lexikona II. Budapest, 1988. II. 433.

8. Természeti örökségek vizsgálata – táj és természetvédelem

Táji és természeti értékek

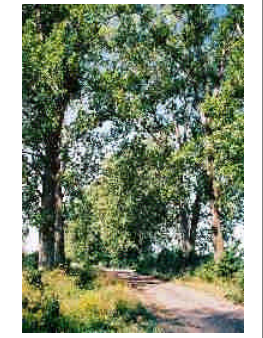
Zalagyömörő a Pápa-Devecseri sík kistájhoz tartozik. Mélyfekvésű, jellegében nedves terület, amelyet délről és keletről a Marcal-patak határol. A település területét gyakorlatilag háromfelé vágja a vasút és a 84-es út. A falu a középső „szeletbe” esik. A falu tagoltságát a 84-es út okozza. Az úttól észak-keletre eső területek gyakorlatilag elhagyottak, művelés alatt nem állnak. Tájképileg értékesebb elem egy idős akácos erdőfolt (ZG-005). A Pinkóci út (dűlőút) melletti kettős nyárfasor igazi tájképi érték, mivel őrzi a tájat tagoló fasorok hagyományos formáját.

A településtől dél-nyugatra meghatározó tájelem a vasút vonala, amely az igényes, ligetes fásításnak köszönhetően értéket is hoz a tájba. A Marcal-patak részben ligeterdős partja fontos tájelem. A falutól néhány 100 méterrel északra található a jelenleg nádas Gondolati-tó, amely az önkormányzat tervei szerint felújítva dísztoként funkcionál majd.

A táji, természeti értékek összefoglaló táblázata:

kép	kód	fotó (db)	leírás	állapot *	jav. helyi védelem
-----	-----	--------------	--------	--------------	--------------------------

					védelem re
	ZG-001	2	"Gondolati-tó" - tó-nádas, jelenleg pályáznak dísztóvá alakításra. Körben akácok, fûzek.	2	
	ZG-002	1	"Bertény patak" - nádas, fátlan	2	
	ZG-003	1	Nyárfauültetvény, vágásérett	2	
	ZG-004	1	Valaha nagykiterjedésű legelő, most égerültetvény, de nem erdő művelési ágban. Gyenge állapotú, szárad. Legeltetésre alkalmas.	2	
	ZG-005	1	Öreg akácos erdőfolt, tájképi érték.	1	
	ZG-006	2	"Pinkóci út" - földút kettős nemesnyárfa-sorral. Száradó ágak. Tájképi érték.	2	1

	ZG-007	1	Falu határán mélyfekvésű nádas terület. Felszámolt illegális szemétkerakás, jelenleg sítterakás.	2	
	ZG-008	1	Vasútvonal mentén változatos, ligetes erdősáv.	1	
	ZG-009	1	Dűlőút mentén fa- és cserjesor.	1	
	ZG-010	1	Nemesnyáras erdőfolt szántóban.	1	
	ZG-011	2	Marcál-patak menti erdősáv. Mederben nád.	1	1
	ZG-012	1	Dűlőút mentén kettős nemesnyárfasor.	2	
	ZG-013	1	Főként akácos vágásérett erdőfolt. Benne idős mezei juhar állomány.	1	

* 1=jó (egészséges, természetes egyensúlyban van), 2=stabil, de felújításra, pótlásra, tisztításra szorul, 3=leromlott, beteg, megmentése sürgős feladat

Természeti területek által érintett ingatlanok helyrajzi száma:

016/2, 05/3, 015/4, 05/1b, 016/4, 015/5

9. A vizsgálat készítésekor hatályos védeltségek

Nyilvántartásba vett értékek.

A jelölt objektumok: * Országos: **(M)** védelem alatt állnak
 * Helyi: **(H)** védelemre javasoltak

	Megnevezése	Címe	Kategória	Datálása	Állapota	Kód	Jelzet
A. MŰEMLÉKEK							
1.	Rom. kat. templom	Faluközpont	Egyházi	18. század	Jó	5356	M

10. Az örökségi értékek elemzése

A Marcal széles árteréből kiemelkedő dombháton települt a község. Az időszakos vízerekkel és patakocskákkal erősen behálózott területen a régészeti lelőhelyek a vízparti dombblejtőkön sűrűsödnek. Itt végzett földmunkáknál fokozott eshetősége van régészeti emlékek előkerülésének a nyilvántartott lelőhelyeken kívül is.

11. Területhasználat és területállapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében

Zalagyömörő régészeti lelőhelyei külterületen találhatók, ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással.

A régészeti lelőhelyek egy részén mezőgazdasági művelés folyik. Ez közvetlenül nem semmisíti meg ugyan a lelőhelyeket de hosszú távon észrevehető észrevehető és visszafordíthatatlan károsodást okoz bennük.

II. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK

1. Szabályozási Terv javasolt kulturális örökségvédelme

1.1. Javasolt kulturális örökségvédelem

Helyi védelemre javasolt síremlékek illetve síremléki területek

<u>Síremléki terület</u>	<u>Helyrajzi szám</u>
R.k.temető	183

<u>Síremlék</u>	<u>Temető</u>	<u>Temető helyrajzi száma</u>
19. Sírkereszt (Söjtöri cs.)	R. k. temető	183.
21. Sírkereszt (Söjtöri E.)	R. k. temető	183.

23. Síremlék (Görög cs.)	R. k. temető	183.
24. Sírkereszt (Kusztos – Szabó)	R. k. temető	183.
26. Síremlék (Csalló A.)	R. k. temető	183.
27. Síremlék (Ruzsi – Németh)	R. k. temető	183.
28. Sírkereszt (2 azonos) (Söjtöri cs.)	R. k. temető	183.
30. Síremlék (Söjtöri – Kusztos)	R. k. temető	183.
32. Sírkereszt (Rúzsza S.)	R. k. temető	183.
38. Síremlék (Csalló – Németh)	R. k. temető	183.
47. Síremlék (Lőrincz E.)	R. k. temető	183.
48. Síremlék (Vítai M.)	R. k. temető	183.
49. Sírkereszt (Pálfi cs.)	R. k. temető	183.
50. Sírkereszt (Szabó F-né)	R. k. temető	183.
54. Sírkereszt (Varga S.)	R. k. temető	183.
56. Síremlék (Rúzsza I.)	R. k. temető	183.

Helyi védelemre javasolt köztéri alkotások

Sorszám	Fajtája	Helye	Megnevezése	Datálása
2.	Képoszlop	84-es útnál		1840 k
3.	Templomkereszt	R. k. templom	Jöitéri - Ughi	1856
4.	Útszéli kereszt	Faluközpont	K. A.	1868
5.	Temetőkereszt	R. k. temető		1900
6.	Útszéli kereszt	Rákóczi u. 22	„Szabó - Rúzsza	1904
7.	Útszéli kereszt	Kisfaludy u	Keresztek Alapítvány	1911

Műemléki védelemre javasolt síremlékek

Síremlék	Temető	Temető helyrajzi száma
55. Sírkereszt (Rúzsza J.)	R. k. temető	183.

Műemléki védelemre javasolt köztéri alkotások

Sorszám	Fajtája	Helye	Megnevezése	Datálása
1.	Útszéli kereszt	Kisfaludy u. 23.		18. sz. m. fele

1.2. Az Országos műemlékekhez tartozó műemléki környezet

Műemlékek

Műemlék épület	Cím/Helyleírás	Helyrajz szám	Kód
----------------	----------------	---------------	-----

Római katolikus templom	Faluközpont	137.	5356
-------------------------	-------------	------	------

Műemléki környezetbe tartozó telekingatlanok helyrajzi száma

63, 64, 65, 66, 69, 68, 67, 73, 72, 76, 75, 74, 133/3, 137, 136, 139, 138, 151, 152, 167, 196/1, 205

2. A Szabályozási Terv javasolt táj- és természetvédelme

Helyi védelemre javasolt táji és természeti értékek:

<u>Terület megnevezése</u>	<u>Jelölése a szabályozási terven</u>	<u>Érintett ingatlanok helyrajzi száma</u>
"Pinkóci út" - földút kettős nemesnyárfasorral. Száradó ágak. Tájképi érték.	ZG-006	029/1, 017, 05/1a
Marcál-patak menti erdősáv. Mederben nád.	ZG-011	0126/17, 0126/15

3. Történeti településhálózati következmények

A történeti településhálózatban változás nem várható, a szabályozási tervben a meglévő telkek összevonásával, illetve felosztásával kerültek kialakításra az új lakóterületek.

4. Táji, természeti hatások

Olyan lényeges változás, amely a kulturális örökségre számottevő befolyással lenne a belátható időn belül nem várható.

5. Infrastrukturális változások

Az infrastruktúra, közművek a szennyvíz elvezetés kivételével kiépültek.

6. Népesség, életmód, társadalom, kultúra változása

Olyan változás, amely a kulturális örökség védelmére hatással lenne a belátható jövőben nem várható.

III. HATÁSELEMZÉS SZÖVEGES ÉS ÁBÁRZOLT FORMÁBAN A KÜLÖNBÖZŐ HATÁSTERÜLETEK KIJELÖLÉSÉVEL

1. Történeti településhálózati következmények

Tömbfeltárással érintett terület (Közterületnyitás)

Belterületbe vonás területei, ahol közterület szükséges

2. Táji természeti hatások

A kulturális örökségre való természeti és táji hatásokban változás nem várható.

3. Településképfeltárási változásai

A településképfeltárási változásban változás nem várható.

4. Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának, vagy pusztulásának lehetőségei

A szántóföldi művelés a régészeti lelőhelyeken található objektumok lassú erodálódásához vezethet, de ez közvetlenül nem akadályozza a jövőbeni feltárhatóságukat, vagy esetleges későbbi bemutatásukat. Egy mélyebb földmunkával járó tevékenység – pl. erdőtelepítés – azonban a lelőhelyek pusztulását okozhatja. Javasolt a régészeti lelőhelyek területének legelőként való hasznosítására való fokozatos áttérés, tekintettel arra, hogy ez az a művelési ág, amely a föld alatt lévő régészeti objektumokat maradéktalanul megőrzi.

Mindazonáltal a régészeti lelőhelyeknek sem a jelentősége sem a közvetlen veszélyeztetettsége nem olyan nagy, hogy indokolná kiemelt védettségre való felterjesztésüket.

Az egyes régészeti lelőhelyek többnyire jól hozzáférhetőek a kutatás számára, de tervezett feltárásukat jelenleg semmi nem indokolja. A helyi önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben lenne értelme, ha az az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantálna. Fontos azonban, hogy minden egyes nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintő földmunkával járó tevékenység esetében, a Kulturális Örökségvédelmi Hivataltól (KÖH) szakhatósági engedélyt kell kérni. Minden olyan esetben, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő a megyei múzeumot kell értesíteni.

A 2001. évi LXIV. tv. 22.§-ának értelmében a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket, a földmunkával járó beruházásokkal lehetőség szerint el kell kerülni. Ugyanezen törvény 10. §-ának (1) bek.-e alapján a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. Amennyiben a tervezett beruházás máshol nem valósítható meg, vagy a költségeket aránytalanul megnövelné, a régészeti lelőhelyen megelőző régészeti feltárást kell végezni (22. § (2) bek.). A megelőző feltárási költségei teljes egészében a beruházót terhelik, amely magába foglalja a feltárást, dokumentálást, elsődleges leletkonzerválást, valamint az elsődleges leletfeldolgozást teljes és a leletelhelyezés rendkívüli költségeit (22. § (3) bek.). A megelőző feltárással azonban a lelőhely elpusztul. Ezért szeretnénk hangsúlyozni, hogy a nyilvántartott lelőhelyek védelmében már a beruházások tervezésének fázisában a fenti szempontokat vegyék figyelembe.

5. Történeti térbeli rendszerek alakulása

A történeti térbeli rendszerek napjainkban nem változnak.

6. Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

A művi értékek védelmét a Szabályozási Tervben biztosítottuk. Az országosan védett művi értékeket és környezetüket, a helyi védelemre javasolt értékeket, a Szabályozási Terven feltüntettük. A művi és táji értékek védelmére javasolt önkormányzati rendeletet alkotni .

7. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága

Jelenleg csupán a szántott régészeti lelőhelyet éri csekély méretű, ám állandóan ható visszafordíthatatlan károsodás. Ennek megállítása csak a szántás felhagyásával lehetne elképzelhető.

8. Kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A régészeti lelőhellyel érintett földterületek esetében megvizsgálható annak lehetősége, hogy a Nemzeti Földalapba való felajánlásért cserébe onnan másik, azonos értékű ingatlan formájában történjen ellentételezés.

A beruházások lelőhelyekre gyakorolt hatását hangsúlyoznunk kell, miszerint a kivitelezés során a lelőhelyek jelentős része elpusztulhat, még abban az esetben is, ha megelőző ásatás keretében lehetőség nyílik ezek feltárására. Ennek elkerülése érdekében javasoljuk a beruházások tervezésénél, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket mindenképpen kerüljék el. Egyúttal felhívjuk a figyelmet, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. Az időközben előkerült lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasoljuk, hogy a beruházások előtt, de legkésőbb a tervezés fázisában kérjék ki a Hivatal véleményét.